

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף יד

למדנו שמותר לכתוב ספר אחד (בקלף) של תורה נביאים וכתובים, וצריך להשאיר קלף חלק בראש הספר כדי לגול עמוד של העץ, ובסופו כדי לגול היקף של כל הספר.

ורמיניה תחלת ספר וסופו כדי לגול: יש להשאיר בתחילת הספר ובסופו קלף חלק 'כדי לגול'. הגמרא שואלת מה כוונת הברייתא 'כדי לגול'? אם הכוונה כדי 'לגול עמוד', קשה על הברייתא הראשונה שאמרה שבסופו משאיר כדי 'לגול היקף'. ואם הכוונה כדי 'לגול היקף', קשה על הברייתא הראשונה שאמרה שבראש הספר משאיר כדי 'לגול עמוד'.

תירוץ: א"ר נחמן בר יצחק לצדדין קתני: כוונת הברייתא השניה לשתי האפשרויות, ולכן היא כתבה 'כדי לגול' ולא פירטה לגול את מה, כי בראש הספר צריך להשאיר כדי לגול עמוד ובסופו כדי לגול היקף.

תירוץ נוסף: רב אשי אמר כי תניא היא בספר תורה: הברייתא השניה מדברת על ספר תורה שיש לו שני עמודי עץ, ולכן צריך להשאיר גם בסופו כדי לגול עמוד כמו בתחילתו. אבל הברייתא הראשונה דיברה על ספר תנ"ך שיש לו רק עמוד אחד, ולכן בסופו צריך להשאיר כדי לגול היקף.

*

ת"ר אין עושין ספר תורה לא ארכו יותר על הקיפו ולא הקיפו יותר על ארכו: ההיקף של הספר תורה, כלומר אם ניקח חוט ונקיף אותו בסיום כתיבתו כשהוא גלול, ההיקף צריך להיות שווה לגובה של הספר תורה. (דהיינו אם נקיף אותו בחוט בדומה ל'גלילה' שעושים לספר תורה לאחר הקריאה, ונמדוד עם החוט הזה את הגובה של הספר תורה, יהיו הגובה וההיקף שוים).

שאלו את רבי שיעור ס"ת בכמה: מה הגובה שספר תורה צריך להיות שאז נגיע לשיעור הנ"ל? (כי ככל שהספר גבוה יותר כך יש בו שורות רבות יותר ואז ההיקף

של כל הספר צר יותר, וככל שהספר נמוך יותר ההיקף יהיה עבה יותר. וכל זה כמובן כאשר כותבים בכתב בינוני).

רבי ענה להם - אם כותבים ספר תורה על 'גויל' (= עור שהורידו ממנו רק את שערותיו) גובה הספר צריך להיות ששה טפחים. כי הגויל עבה מאד ובכתב בינוני יוצא ההיקף רחב מאד, ולכן הספר תורה צריך להיות בגובה של ששה טפחים.

בקלף בכמה: הם המשיכו לשאול - ואם כותבים ספר תורה על קלף, כמה הגובה שלו צריך להיות? ('קלף' = עור שחתכו אותו לשניים, החלק החיצוני הסמוך לשערות נקרא 'קלף', מגרדים את השערות מבחוץ וכן מגרדים את העור מבפנים, וכותבים על הצד הפנימי). ורבי לא ידע תשובה.

רב הונא כתב שבעין ספרי דאורייתא: רב הונא כתב 70 ספרי תורה ולא הצליח להגיע למצב שאורכו של הספר יהיה כהיקפו, חוץ מבספר אחד. ואילו רב אחא בר יעקב כתב ספר תורה אחד על עור של עגל, והזדמן לו לעשות את אורכו כהיקפו. נתנו בו רבנן את עיניהם והוא נפטר.

[“מסודות הבריאה, כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה, ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים מוצקים. ובשעה שבני אדם מתפעלים על מציאות מוצלחה, מעמידים את מציאות זו בסכנה. ומכל מקום, הכל בידי שמים! וכל שלא נגזר עליו בדין שמים לאבדן, הדבר ניצל. אבל, כשנגזר הדבר לאבד, מתגלגל הדבר לפעמים לאבדן על ידי שימת עין תמהון על הדבר ועל ידי זה הוא כלה. ויתכן, שכל שהאדם במעלה יתירה, כל סגולותיו ובחינותיו יתירות, ועינו יותר פועלת. והיינו דאמר: יהבו ביה רבנן עיניהו” (חזון איש, ליקוטים סימן כ”א)].

אמרו ליה רבנן לרב המנונא: שרבי כתב 400 ספרי תורה. אמר להם רב המנונא אולי הוא כתב 400 פעמים את הפסוק “תורה צוה לנו משה” ב400 ספרי תורה שכתבו אנשים אחרים, [הפסוק הזה נקרא 'תורה' כי קטן שיוזע לדבר אביו מלמדו תורה והינו 'תורה צוה לנו משה', תוס'], שהרי אדם אחד לא יכול לכתוב כל כך הרבה ספרי תורה בימי חייו.

א”ל רבא לר’ זירא - נטע ר’ ינאי ארבע מאה כרמי: 400 כרמים. אמר לו רבי זירא אולי הכוונה שהוא נטע ארבע מאות קבוצות של חמשה גפנים המסודרות 'שתיים כנגד שתיים ואחת יוצא זנב' (ראה איור), שזהו 'כרם' הקטן ביותר שבביל לחזור עליו מהמלחמה למי שנטע כרם ולא חיללו. [רבי ינאי נטע קבוצות קטנות כאלה ב400 מקומות בארץ ישראל כדי לקיים מצוות ישוב ארץ ישראל, ראשונים].

מיתבי ארון שעשה משה: הגמרא מקשה מכרייתא על האמור למעלה שספר תורה אורכו כהיקפו. לחז"ל היתה קבלה שמשה רבינו כתב ספר תורה על גויל, ואם כן הספר תורה שלו היה בגובה שש טפחים (רשב"א). הגמרא מביאה את כל הכרייתא הארוכה ולאחר מכן מקשה ממנה (בעמוד ב').

הארון שבנה משה רבינו במשכן היה באורך של אמתים וחצי, וברוחב של אמה וחצי, וכן בגובה של אמה וחצי. לוחות הברית היו כל אחד באורך ששה טפחים על רוחב ששה טפחים, ובעובי של שלושה טפחים. הלוחות היו מונחים בתוך הארון בשכיבה.

נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר האם ה'אמה' היא בת ששה טפחים או בת חמשה טפחים.

לדעת רבי מאיר האמה בת ששה טפחים. ואם כן אורך הארון שהוא אמתים וחצי = 15 טפחים. שני הלוחות ביחד היו באורך 12 טפחים, והניחו אותם זה לצד זה בשכיבה לאורך הארון. נשאר בארון שלושה טפחים. מתוכם טפח אחד נצרך לעובי דפנות הארון משני הצדדים, חצי טפח לכל צד. נשאר שני טפחים שבהם הניחו את הספר תורה שכתב משה. את הספר תורה הניחו בשכיבה ליד הלוחות. (מכיון שהספר תורה אורכו ששה טפחים הוא שכב צמוד ללוחות). < ראה אזור >

והמקור לכך שבתוך הארון היה מונח גם הספר תורה, שנאמר **"אֵין בְּאָרוֹן רֶק שְׁנֵי לְחוֹת הָאֲבָנִים אֲשֶׁר הִנֵּחַ שָׁם מֹשֶׁה"** במשפט 'אין בארון רק' יש שני מיעוטים (א. 'אין', ב. 'רק'), ואחד מהכללים שהתורה נדרשת בהן 'אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות', ומכאן לומדים לרבות ספר תורה שמונח בארון.

פירנסת ארון לארכו: עד כאן ביארנו את השטח של הארון לאורכו, ועכשיו נבאר את השטח של רוחבו.

כאמור רוחב הארון הוא אמה וחצי = 9 טפחים. הלוחות היו ששה על ששה כל אחת, והם הונחו בארון בשכיבה כך שהם תפסו רוחב של שש טפחים. נשאר שלושה טפחים. טפח אחד נצרך לעובי הדפנות כנ"ל, נשאר שני טפחים רווח כדי שיוכלו להכניס יד אחת מכל צד בשביל להכניס ולהוציא את הספר תורה (רב"ג).

ר' יהודה אומר: לדעת רבי יהודה האמה בת חמשה טפחים, אם כן אורך הארון הוא 12 וחצי טפחים. שני הלוחות ביחד הם 12 טפחים והם מונחים לאורך הארון כנ"ל.

נשאר בארון חצי טפח בשביל שתי הדפנות של הארון, רבע טפח לכל צד, דהיינו אצבע לכל צד (טפח = 4 אצבעות). זהו האורך של הארון.

והרוחב שלו היה 7 וחצי טפחים. הלוחות שכבו בארון והרוחב שלהם תפס 6 טפחים, נשארו בארון טפח וחצי. חצי טפח הוצרך לדפנות כנ"ל. נשאר טפח אחד שבו היו מונחים עמודי כסף (כמין עמודי ספר תורה), דהיינו חצי טפח לכל צד, שבו שוכב עמוד כסף לאורך הארון, כך שהלוחות מונחים בין שני העמודים. > ראה איור <

וארגז וכו': ובצמוד לארון היה מונח הארגז ששיגררו הפלשתים (כאשר הם החזירו את הארון לאחר שהם שבו אותו במלחמה), ועל הארגז היה מונח ספר תורה. רבי יהודה מדויק מהפסוק **"לְקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשַׂמְתָּם אִתּוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם"** שהספר תורה היה מונח בצד הארון ולא בתוך הארון.

ומה אני מקיים אין בארון רק: רבי יהודה לומד ששני המיעוטים בפסוק **"אין בארון רק שני לחות האבנים"** באים לרבות את שכרי הלוחות הראשונים שהיו מונחים בארון מתחת ללוחות השניים.

הקושיא: **ואי סלקא דעתך ס"ת הקיפו ו' טפחים וכו':** אם הקיפו של ס"ת שווה לאורכו, אם כן ההיקף של הספר תורה היה שישה טפחים. וישנו כלל 'כל עיגול שהיקפו שלשה טפחים, הרוחב שלו ('הקוטר') הוא טפח'. ואם כן ספר תורה שהיקפו שישה טפחים, רוחבו הוא שני טפחים. אמנם כל זה אם הס"ת היה נגלל בגליל אחד, אך מכיון שהספר תורה 'נגלל לאמצעיתו' כלומר הוא נגלל בשני עמודים שיוצרים שני היקפים, נמצא שבסה"כ הוא רחב יותר משני טפחים. ואם כן לדעת רבי מאיר שהניחו את הס"ת בארון, איך יתכן שהניחו אותו בשטח של שני טפחים?

תירוץ: **אמר רב אחא בר יעקב 'ספר עזרה' לתחלתו הוא נגלל:** לספר תורה הזה היה רק עמוד אחד והוא היה נגלל רק בגליל אחד.

קושיא: **ואכתי תרי בתרי היכי יתיב:** עדיין לא יתכן להכניס דבר שרוחבו שני טפחים בחלל של שני טפחים, כי צריך חלל קצת יותר גדול. **תירוץ:** **אמר רב אשי זכריך ביה פורתא וכרכיה לעיל:** קצת מהספר תורה גללו בגליל נפרד והניחו אותו על הגליל הגדול, וכך הגליל הגדול תפס פחות מקום. **כזה:**

הגמרא מבארת את המחלוקת של רבי מאיר ורבי יהודה:

קושיא: ור' יהודה מקמי דליתי ארגז, ספר תורה היכי הוה יתיב: לדעת רבי יהודה שהספר תורה עמד מחוץ לארון על הארגז ששלחו הפלשתים, הרי הם שלחו את הארגז רק בימי דוד המלך, ומה היה קודם לכן? **תירוץ:** **זפא הוה נפיק מיניה ויתיב עילוה ספר תורה:** היה מדף שיצא מהארון ועליו היה מונח הספר תורה.

קושיא: ור"מ האי מצד ארון מאי עביד ליה: לדעת רבי מאיר שהספר תורה היה מונח בתוך הארון, איך הוא יפרש את הפסוק שאומר שהספר תורה היה מונח "מצד ארון בְּרִית ה'" **תירוץ:** **ההוא מיבעי ליה דמתנח ליה מצד, ולא מתנח בני לוחי, ולעולם בגויה מן הצד:** הפסוק בא ללמד רק שהספר תורה יהא מונח בצד הארון ליד הדופן, ולא בין הלוחות, אך הוא מונח בתוך הארון.

קושיא: ור"מ עמודים היכא הוו קיימי: לדעת רבי מאיר שהספר תורה היה מונח בתוך הארון, לא נשאר מקום לעמודי כסף, כי צריך בכל צד רווח להכניס יד כדי לקחת את הספר תורה. ואם כן היכן היו מונחים העמודים? **תירוץ:** **מבראי:** מבחוץ.

קושיא: ור"מ שברי לוחות דמונחין בארון מנ"ל: לדעת רבי מאיר שלומדים מהמיעוטים של 'אין בארון רק' לרבות ספר תורה, ולא לומדים לרבות שברי לוחות כמו שלמד רבי יהודה, אם כן מהיכן לומד רבי מאיר ששברי הלוחות היו מונחים בארון? **תירוץ:** **נפקא ליה מדרב הונא וכו':** נאמר "אָרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה' צָבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו". נאמר פעמיים 'שם' ללמד על הלוחות השניות ועל השברי הלוחות שהיו מונחים בארון.

ואידך - ההוא מבעי ליה לכדברי יוחנן וכו': רבי יהודה שלומד ששברי הלוחות מונחים בארון מ'אין בארון רק', מה הוא ילמד מ'שם שם'? והתשובה ש'השם וכל כינויו' מונחין בארון. כלומר השם המפורש (שם הוי"ה) וכל שבעים שמות של הקב"ה היו מונחים בארון (רב"ג).

קושיא: ואידך - נמי מיבעי ליה להכי: גם רבי מאיר צריך לימוד ש'השם וכל כינויו מונחים בארון' **תירוץ:** **אין הכי נמי וכו':** אכן מהפסוק 'שם שם' לא לומדים לשברי הלוחות אלא לשם וכל כינויו. ואת השברי לוחות לומדים מפסוק אחר. ה' אמר למשה רבינו שיפסול שני לוחות חדשים "וְאָכַתְבָּ עַל הַלְּחָת אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר הָיוּ עַל הַלְּחָת הָרִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שִׁכַּרְתָּ וְשִׁמַּתָּם בְּאָרוֹן". המילים 'אשר שכרת' מיותרות,

והם נדרשות מהסמיכות ל'ושמתם בארון', שגם את השברי לוחות ששיברת צריך לשים בארון.

ואידך: ורבי יהודה שלומד ששברי הלוחות מונחים בארון מ'אין בארון רק', מה הוא ילמד מהמילים 'אשר שברת' המיותרות? והתשובה ללמד שאפילו שמשה רבינו שבר אותם מדעתו, הסכימה דעתו לדעת המקום, והקב"ה אמר לו "ישר כחך ששברת'.

*

ת"ר סדרן של נביאים: סדר הנביאים.

ושנים עשר: תרי-עשר (= הושע, יואל, עמוס, עובדיה, יונה, מיכה, נחום, חבקוק, צפניה, חגי, זכריה, מלאכי).

שאלה: **מכדי הושע קדים:** והרי הנביא הושע היה לפני ישעיה וירמיה, שנאמר "תחלת דבר יהוה בהושע", ולכאורה משמע שתחילת דיבור ה' עם הנביאים היה עם הושע, וזה לא נכון, שהרי ממשה ועד להושע היו כמה וכמה נביאים, אלא כוונת הפסוק שהוא היה הראשון מבין ארבעה נביאים שהתנבאו באותו זמן (= בימי המלכים עוזיה, יותם, אחז, יחזקיה), והם הושע ישעיה עמוס ומיכה, וא"כ קשה מדוע הוא לא קודם לישעיה וירמיה בספרי הנביאים, והרי הוא התנבא לפניהם?

תשובה: **כיון דכתיב נבואתיה:** כיון שנבואתו כתובה בספר תרי-עשר יחד עם נבואותיהם של חגי זכריה ומלאכי, וחגי זכריה ומלאכי היו בסוף תקופת הנבואה (= הם התנבאו בתחילת בית שני ואח"כ נפסקה הנבואה), לכן גם ספר הושע שנכלל בתוך ספר תרי-עשר נכתב עם ספריהם.

שאלה: **וליכתביה לחודיה וליקדמיה:** א"כ מדוע לא כתבו את ספרו של הושע בפני עצמו והיינו מקדמים אותו לישעיה וירמיה?

תשובה: **אידי דזוטר מירכס:** כיון שהוא ספר קטן, לא רצו לכותבו בפני עצמו שמא יאבד, ולכן הוא צורף לתרי-עשר (= שכולו מורכב מנבואות קטנות בכמות).

שאלה: **מכדי ישעיה קדים מירמיה ויחזקאל, ליקדמיה לישעיה ברישא:** והרי הנביא ישעיה היה לפני ירמיה ויחזקאל (= ישעיה היה בימי המלך עוזיה, וירמיה היה הרבה אח"כ בזמן יאשיה המלך ובניו, ויחזקאל היה בגולה סמוך לחורבן בזמן המלך צדקיה), ומדוע הוא לא קודם להם בספרי הנביאים?

תשובה: **כיון דמלכים סופיה חורבנא:** כיון שבסוף ספר מלכים נכתב החורבן, וספר ירמיה עוסק כולו בחורבן, וספר יחזקאל בתחילתו עוסק בחורבן ובסופו בנחמה, וספר ישעיה כולו עוסק בענייני נחמה, לכן אנו סומכים חורבן לחורבן ונחמה לנחמה, ומשום כך הסדר הוא מלכים (= סופו חורבן) ירמיה (= חורבן) יחזקאל (= תחילתו חורבן סופו נחמה) ישעיה (= נחמה).

סידרן של כתובים רות וספר תהלים וכו': רות היתה תחילה בימי שפוט השופטים, דוד שהיה כמה דורות אח"כ אמר את ספר תהלים, והוא קדם לאיוב שהיה בימי מלכת שבא (= כך סוברת הברייתא הזאת, ולהלן נראה דעה חולקת), ואח"כ שלושת ספרי שלמה שהם משלי קהלת ושיר השירים, את שיר השירים אמר שלמה לעת זקנתו ולכן הוא האחרון משלושת ספריו, את ספר קינות (= איכה) אמר ירמיה שהיה הרבה לאחר שלמה, דניאל היה לאחר ירמיה בזמן נבוכדנצר בגולה, אסתר היתה אח"כ בימי אחשורוש, עזרא היה אח"כ בימי דריוש השני שמלך לאחר אחשורוש.

שאלה: **ולמ"ד איוב בימי משה היה:** ולסובר שאיוב היה בימי משה, מדוע לא הוקדם ספרו לפני כל הנביאים?

תשובה: **אתחולי בפורענותא לא מתחלינן:** לא מתחילים את ספרי הכתובים בפורענות (= בספר איוב נכתב כל הפורענות והייסורים שהוא עבר).

שאלה: **רות נמי פורענות היא:** גם בספר רות נכתב פורענות, הרעב ומיתת אלימלך ובניו.

תשובה: **פורענות דאית ליה אחרית:** בסופו של דבר הפורענות נהפכה לאחרית ותקווה, שמרות יצא דוד המלך שריוהו (= מל' שובע) להקב"ה בשירות ותשבחות.

ומי כתבן: הברייתא מבארת מי כתב את ספרי הנביאים והכתובים.

משה כתב ספרו: חמשה חומשי תורה. **ופרשת בלעם:** נבואותו ומשליו (כפי שנכתבו בתורה בפרשת בלק, ויש מפרשים שהכוונה לפרשה שלא נכתבה בתורה אלא משה כתבה והאריך בה יותר והיתה מצויה בידיהם). וכן משה כתב את ספר **איוב**.

יהושע כתב ספרו: את ספר יהושע. **ושמונה פסוקים שבתורה:** בפרשת וזאת הברכה מ"וִיָּמַת שָׁם מֹשֶׁה" עד סוף התורה.

שמואל כתב ספרו: את ספר שמואל. **ושופטים ורות:** תקופת השופטים ורות קדמו לתקופת שמואל (גם רות היתה בתקופת השופטים), וכתב שמואל את ספרם ומה שאירע לישראל בימיהם.

דוד כתב ספר תהלים ע"י עשרה זקנים וכו': דוד כתב בתהילים גם את המזמורים שאמרו עשרה הזקנים הללו שהיו לפניו (= אדם הראשון, מלכי צדק וכו'), ויש מהם שהיו בימיו כגון אסף והימן וידותן שהיו מהלוויים המשוררים.

ע"י אדם הראשון: כגון את מזמור קל"ט שבו נאמר "גַּלְמֵי רְאוּ עֵינֶיךָ", ויש מפרשים שאמר את "מְזֻמֹּר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת".

על ידי מלכי צדק: מלך שלם, שאמר את מזמור ק"י "לְאֲדֹנָי שֶׁב לַיְמִינִי עַד אָשִׁית אֲבִיבְךָ הַדָּם לְרִגְלֶיךָ" על אברהם אבינו.

ועל ידי אברהם: שאמר את מזמור פ"ט "מְשֻׁכֵּיל לְאִיתָן הָאֲזָרְחִי", ו"איתן האזרחי" זה אברהם.

וע"י משה: שאמר את מזמור צ' "תִּפְלֶה לְמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲדֹנָי מְעֹן אֶתָּה הֵייתָ לָנוּ בְּדָר וָדָר", וכן את עשרה מזמורים שלאחריו.

ועל ידי הימן: שאמר את מזמור פ"ח "שִׁיר מְזֻמֹּר לְבְנֵי קִרְחַ לְמִנְצַחַ עַל מַחְלַת לְעֹנֹת מְשֻׁכֵּיל לְהִימָן הָאֲזָרְחִי".

וע"י ידותן: שאמר את מזמור ל"ט "לְמִנְצַחַ לִידֹתָן מְזֻמֹּר לְדָוִד".

ועל ידי אסף: יש הרבה מזמורים בתהילים שאמר אסף (= כגון "מְזֻמֹּר לְאֶסְפֵי", "מְשֻׁכֵּיל לְאֶסְפֵי", ועוד).

ועל ידי שלשה בני קרח: יש הרבה מזמורים בתהילים שאמרו בני קרח (= כגון "לְמִנְצַחַ לְבְנֵי קִרְחַ" ועוד).

חזקיה וסיעתו: ובני דורו שהאריכו ימים אחריו. **כתבו ישעיה:** לפי שהמלך מנשה הרג את ישעיה, וכיון שהנביאים היו כותבים את ספרם לפני מותם לא הספיק ישעיה לכתבו.

אנשי כנסת הגדולה: שהם חגי זכריה מלאכי ומרדכי וחבריהם, כתבו את יחזקאל ושנים עשר דניאל ומגילת אסתר. [נהטעם שיחזקאל דניאל ואסתר לא כתבו בעצמם את ספרם הוא מפני שלא כותבים נבואה בחו"ל, וכתבום אנשי כנסת

הגדולה לאחר שעלו לארץ. ואת תרי עשר בגלל שהיו נבואות קטנות בכמות, לא כתבום הנביאים כל אחד את ספרו, ובאו חגי זכריה ומלאכי וראו שרוח הקודש עומדת להסתלק והם הנביאים האחרונים, עמדו וכתבו את נבואותיהם וצירפו את הנבואות הקטנות עימם ועשו מכך ספר גדול שלא יאבדו מחמת קטנם. -רש"י].

עזרא כתב ספרו: את ספר עזרא. **ויחס של דברי הימים עד לו:** וכתב את ספר דברי הימים (- שעוסק בייחוס הדורות) עד שהגיע לייחוס שלו עצמו.

מסייעא ליה לרב: ברייתא זו מסייעת לדברי רב שאמר שעזרא עלה מבבל רק לאחר שייחס את עצמו בספר דברי הימים.

ומאן אסקיה? ומי סיים את ספר דברי הימים? נחמיה בן חכליה.